

مهمترین دستاورد دولت در مناطق آزاد بازگرداندن آن‌ها به ریل توسعه است

مناطق آزاد کشور یکی از حساس‌ترین حوزه‌های اقتصادی کشور محسوب می‌شوند که در سال‌های اخیر فراز و نشیب فراوانی را تجربه کرده‌اند اما در عین حال توانسته‌اند موفقیت‌های بی‌شماری نیز کسب کنند؛ هرچند به‌زعم عده‌ای این مناطق نتوانسته‌اند به اهداف خود برسند، اما کسانی که از نزدیک شاهد فعالیت آن هستند می‌توانند تغییرات سال‌های اخیر را به خوبی درک کنند و جدای از کسانی که مدام به فکر متهم کردن فعالیت‌های مناطق آزاد ایران هستند، بسیاری معتقدند با وجود سختی‌ها فراوان و تحریم‌ها، صادرات در این مناطق رشد خوبی داشته و تولید و جذب سرمایه‌گذاری نیز روند رو به رشدی را تجربه می‌کنند.

به گفته دبیر شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی آمارها نشان می‌دهد در طول مدت هفت سال که از دولت‌های یازدهم و دوازدهم گذشته است، کل واردات به مناطق آزاد و ویژه اقتصادی ۴۵ میلیارد دلار بوده در حالی که در بخش صادرات این رقم به ۱۳۲ میلیارد دلار می‌رسد.

در حقیقت با وجود تبلیغات منفی در مورد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی به خصوص در سال‌های اخیر، این مناطق با قدرت به پیش می‌روند. در همین راستا **اقتصاد ۲۴** به منظور بررسی دستاوردهای مناطق آزاد و ویژه اقتصادی گفتگویی با **مرتضی بانک، مشاور رئیس جمهور و دبیر شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی** انجام داده که مشروح آن را در ادامه می‌خوانید:

مهمترین دستاوردهای دولت تدبیر و امید در مناطق آزاد چه بوده است؟

– یک نما از ثمره تلاش ۷ ساله همکارانم در دبیرخانه شورای عالی و مناطق و دستاوردهایشان را ۲۰ شهریور ماه در محضر رئیس جمهوری و با افتتاح ۵۸ پروژه ملی دیدیم؛ اگرچه این یک فصل بود و جریان توسعه و تولید؛ عمران و آبادانی در مناطق آزاد و ویژه در حال پیشرفت است و دکتر روحانی هم به خوبی تایید کردند که امروز چهره این مناطق دگرگون شده است.

در عین حال اگر بخواهم در خصوص سال‌های اخیر توضیح بدهم در نگاه کلی دستاورد دولت در مناطق آزاد و ویژه بازگرداندن این مناطق به ریل توسعه است که امروز که من و شما با هم گفتگو می‌کنیم گزارش‌های آماری به خوبی این موضوع را تایید و اثبات می‌کنند. اینکه مناطق تحت اجرای یک برنامه ریزی راهبردی توانستند نواقص و کمبودهای زیرساختی خود را برطرف کنند و در ادامه آن با شناسایی نقاط قوت خود انتخاب کنند که در چه حوزه‌های سرمایه‌گذاری انجام دهند دستاورد بزرگی است حال آنکه در کنار این مهم امروز از افزایش صادرات، روند رو به رشد تولید در مناطق، جذب سرمایه‌گذاری بسیار خوب و در نهایت تراز تجاری مثبت ظرف ۷ سال گذشته حرف می‌زنیم.

امروز در دنیا مناطق آزاد و ویژه به عنوان یکی از اساسی‌ترین راهکارها یا ابزارهای تحقق توسعه اقتصادی فعالیت می‌کنند که اینک کشورهای توسعه یافته مثل چین درآمد بسیار بالایی از حوزه تجارت در مناطق آزادش دارد و یا در همسایگی ما ترکیه با ایجاد مناطق آزاد تولید محور اقدامات مناسبی انجام داده است، در حال حاضر و با وجود شرایط فعلی در کشور مناطق آزاد می‌توانند به عنوان یکی از مکانیسم‌های موثر جذب همزمان سرمایه‌گذاری و صادرات در فرایند پویایی و آزادسازی تجارت مورد استفاده قرار گیرند.

به عنوان نمونه از مهم‌ترین دستاوردهای ما می‌توان به راه‌اندازی درگاه خدمات مناطق آزاد و ویژه اقتصادی ایران، راه‌اندازی بورس بین الملل و رشد شاخص‌های اقتصادی اشاره کرد.

* درگاه خدمات مناطق آزاد؟ یعنی دولت الکترونیک مختص مناطق؟*

- دقیقاً؛ یکی از اساسی‌ترین ارکان توسعه اقتصادی، سلامت اقتصادی و شفافیت است؛ یکی از مهمترین پشتوانه‌ها برای جلب اعتماد سرمایه‌گذاران هم همین موارد است، باید بارز و شفاف باشیم تا اطمینان خاطر ایجاد کنیم ضمن اینکه فسادزدایی هم از ضروریات سیستم‌های توسعه محور است. از طرفی باید گفت که استفاده از فناوری‌های نوین برای ایجاد تغییری شگرف در نتایج حاصل از کسب و کار و تجربه مشتریان موضوع روز دنیا و بسیار جدی و با اهمیت است. از سال ۲۰۰۵ میلادی و با انتشار گزارش بانک جهانی درباره رتبه بندی کشورها در شاخص‌های «سهولت کسب و کار»، موضوع بازنگری در رویه‌های مقرراتی و توسعه دولت الکترونیک و نهایتاً تحول دیجیتال از اهمیت بالاتری برخوردار شد. بسیاری از کشورها با رعایت استانداردهای ارائه شده و بهبود وضعیت شاخص‌های سهولت کسب و کار، جهش‌های فوق العاده‌ای را در این رتبه بندی و مهم‌تر از آن در اقتصاد خود تجربه کردند. امروز، توجه به تحول دیجیتال حتی برای رقابت در بازارهای منطقه‌ای نیز اجتناب ناپذیر است و جمهوری اسلامی ایران نیز چاره‌ای جز جدی گرفتن این رقابت ندارد.

از نیمه دوم سال ۱۳۹۶، نیاز و ضرورت داشتن پنجره واحد خدمات به منظور اولاً تحول دیجیتال در مناطق آزاد و در ادامه شفاف سازی اقدامات و روندها و مبارزه با فساد به صورت جدی مطرح و با انجام بررسی‌های اولیه، مسیر این پروژه برنامه ریزی شد. در گام نخست، مطالعه وضع موجود سازمان‌های مناطق آزاد بر اساس متدولوژی‌های روزآمد ارزیابی بلوغ دیجیتال و طراحی وضع مطلوب با استفاده از تجربیات موفق بین‌المللی در قالب یک پروژه مطالعاتی یک ساله در دستور کار قرار گرفت.

مرحله امکان‌سنجی و مطالعات این پروژه، به صورت میدانی و بر اساس روش‌های به روز و همچنین با بررسی تجربه پیاده سازی دولت الکترونیک در کشورهایی همچون چین، مالزی، گرجستان و امارات عربی متحده طی مدت یک سال اجرا شد.

پس از جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات مناطق آزاد کشور در کنار اطلاعات برخی پروژه‌های موفق بین‌المللی، معماری وضع مطلوب به همراه شناسنامه خدمات مناطق آزاد و سامانه‌های نرم افزاری مورد نیاز تهیه و خدمات بر اساس شاخص‌های اهمیت در تسهیل کسب و کار، الزام قانونی و فوریت پیاده سازی، زمان و هزینه مورد نیاز جهت پیاده سازی فنی و همچنین میزان تعامل مورد نیاز (اعم از درون سازمانی و برون سازمانی) برای راه اندازی کامل خدمت اولویت بندی شدند.

در مرحله دوم و به موازات تکمیل هر فاز از تحلیل وضع مطلوب و احصاء خدمات و فرآیندهای مورد نیاز هر حوزه، برنامه راه اندازی سامانه‌های نرم افزاری طبق اولویت‌های پیش‌بینی شده در دستور کار قرار گرفت و از تیرماه ۱۳۹۷، به تدریج سامانه‌های مختلفی همچون سامانه یکپارچه فعالان اقتصادی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی (سیفام)، سامانه جامع امور گمرکی، سامانه ثبت سفارش و سامانه ثبت شرکت‌ها در کنار سامانه‌های پشتیبان همچون سامانه ثبت ارقام آماری، سامانه مدیریت پروژه‌های عمرانی و داشبورد مدیریتی دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد به بهره برداری رسیدند و در نهایت اسفند ماه ۹۸ بود که یکپارچه سازی عملکرد این سامانه‌ها با یکدیگر و تعریف خدمات فرا سامانه‌ای، با بهره برداری آزمایشی از «درگاه یکپارچه خدمات مناطق آزاد» به نشانی www.freezones.ir آغاز شد.

در حال حاضر هم شهروندان و به ویژه صاحبان کسب و کار در مناطق آزاد و ویژه اقتصادی می‌توانند به درگاه یکپارچه‌ای مراجعه کنند؛ این درگاه تنها یک بار از متقاضیان می‌خواهد که برای دسترسی به کلیه خدمات، ثبت نام کنند و اطلاعات و بارگذاری مدارک مرتبط را انجام دهند. با اره اندازی این درگاه دیگر در آینده نزدیک، مراجعین برای دریافت یک خدمت به چند سامانه یا سازمان دغدغه نخواهند داشت چراکه همین عضویت، بیش از ۳۰۰ خدمت را در چارچوب ۷۰ گروه خدمت اصلی و ۱۲ موضوع خدمت در دسترس کاربران قرار خواهد داد بطوری که تا به امروز بیش از ۱۰۰ خدمت آن به بهره برداری رسیده است.

*** وضعیت سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد را نسبت به سال‌های آغاز دولت تدبیر و امید چگونه ارزیابی می‌کنید؟ بفرمائید در این زمینه در چه وضعیتی قرار داریم؟**

– از سال ۹۲ تا ۹۸ در مناطق آزاد، بیش از ۴۱ هزار میلیارد تومان سرمایه گذاری داخلی و ۱۷۰۰ میلیون دلار سرمایه گذاری خارجی و در مناطق ویژه اقتصادی بیش از ۵۰ هزار میلیارد تومان سرمایه گذاری داخلی و ۲۵ میلیارد دلار سرمایه گذاری داخلی ارزی (۲۵.۷ میلیارد دلار) و نزدیک به ۴ میلیارد دلار (۳.۷ میلیارد دلار) سرمایه گذاری خارجی محقق شده است.

حتما دقت کنید که این عدد فقط سرمایه گذاری های محقق شده است و اگر بخواهیم مجوزهای صادر شده را به آن اشاره کنیم عدد بسیار بیشتری خواهد بود، و مورد توجه اینکه مشارکت بخش خصوصی داخلی در این عملکرد بسیار بارز است و نشان از این دارد که مناطق ما مورد اقبال و وثوق سرمایه گذاران بوده و هستند.

ما به ازای هر یک میلیارد تومان سرمایه گذاری که توسط سازمان های مناطق آزاد در پروژه های عمرانی هزینه کردیم توانستیم حدود ۷ میلیارد تومان سرمایه گذاری داخلی توسط بخش خصوصی جذب کنیم و این باید مورد توجه کارشناسان زبده اقتصادی قرار بگیرد.

*** وضعیت تولید و اشتغال در مناطق آزاد را چگونه ارزیابی می کنید؟ آیا روند طی شده رضای کننده بوده است؟**

– شما می دانید وقتی راجع به مناطق حرف می زنیم دقیقا در مورد چه مساحتی از کشور صحبت می کنیم. مناطق ما تنها ۳/۰ درصد (۳ دهم درصد) از خاک کشور را در اختیار دارند و کمتر از یک میلیون نفر جمعیت؛ یکی از برنامه هایی که ما بر اساس آن و برای تحقق اهداف آن اقدام کردیم برنامه ابلاغ اقتصاد مقاومتی بوده که در بند ۱۱ آن به صراحت به ما تکلیف شده است؛ این برنامه از سال ۹۵ در مناطق بر اساس شاخص های ابلاغی اعلام و در حال اجراست که به لطف خدا و تلاش های بی وقفه دست اندرکاران ذیربط نتایج مطلوب و مناسبی کسب کردیم به طور مثال در حال حاضر در مناطق آزاد بیش از ۱۳۰۰ و در مناطق ویژه اقتصادی ۵۹۹ واحد تولیدی- صنعتی در حال فعالیت هستند که عدد کمی نیست و در طول تصدی دولت تدبیر و امید با ایجاد ۱۸۶ هزار شغل مجموع اشتغال پایدار در مناطق آزاد و ویژه در حال حاضر بالغ بر ۵۱۰ هزار نفر است. این نکته را که در بالا هم اشاره کردم مدنظر داشته باشید که کل جمعیتی که ما در مناطق داریم کمتر از یک میلیون نفر است.

در بخش تولید و به خصوص تولیدات صادرات محور هم دستاوردهای خوبی داشتیم، ما در مناطق موفق شدیم با حمایت و فراهم کردن شرایط مناسب وارد کننده ها را تبدیل به تولید و صادر کننده کنیم که در موضوع پوشاک این مورد قابل توجه است یا به طور مثال بزرگترین واحد گلخانه ای هیدرو پونیک کشور با کشت یکپارچه در ۱۳۰ هکتار در منطقه آزاد ارس به بهره برداری رسیده است. میزان تولید این واحد گلخانه ای که با سرمایه گذاری بخش خصوصی احداث شده ۳۵۰ هزارتن در سال است که تماما به خارج از کشور صادر می شود و به جرات می توان گفت نمونه مشابهی در کشور ندارد.

*** قرار است به زودی بورس بین الملل در منطقه آزاد کیش راه اندازی شود، این موضوع را چطور ارزیابی می کنید و تا چه حد امیدوارکننده است و چه تاثیری در موفقیت بیشتر مناطق آزاد خواهد داشت؟**

– تاسیس و راه اندازی بورس بین الملل مناطق آزاد با هدف گسترش بازار سرمایه در مناطق آزاد و تسهیل حضور سرمایه گذاران خارجی در ایران از سال ۱۳۹۶ در دست اقدام است. به طور قطع تشکیل چنین بورسی ضمن آنکه می تواند گام مهمی در راستای بین المللی شدن بازار سرمایه ایران باشد به یکسان سازی مقررات و استانداردها و پذیرش همزمان اوراق بهادار و کالا نیز کمک شایانی خواهد کرد و باعث خواهد شد بازار سرمایه ایران فعال تر، منصفانه تر و شفاف تر از قبل شود. همچنین می تواند سطوح رقابتی را ارتقاء داده و میان بورس های موجود رقابتی سازنده ایجاد کند.

موضوع ایجاد مرکز مالی بین المللی در کیش از سال ها پیش در جریان بوده و در دوره های زمانی مختلف اقدامات متعددی در این خصوص به انجام رسیده است. فاز مطالعاتی پروژه فعلی راه اندازی بورس بین الملل مناطق آزاد که در منطقه آزاد کیش مستقر خواهد بود با تشکیل هیات موسس و انعقاد قرارداد با شرکت مشاور به انجام رسیده و کلیه مطالعات صورت گرفته و مستندات تهیه شده شامل

برنامه کسب و کار، برنامه عملیاتی، مجموعه دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های اجرایی، اساسنامه پیشنهادی، مطالعات مربوط به پلتفرم معاملاتی پیشنهادی و سایر اجزای تکمیلی در قالب بسته کامل به تایید کمیته راهبردی بورس بین‌الملل مناطق آزاد رسید. در این خصوص جلسات متعددی با حضور هیات موسس، کمیته راهبردی، سازمان بورس و اوراق بهادار، اتاق بازرگانی به نمایندگی از بخش خصوصی و فعالان بازار سرمایه برگزار و ابعاد مختلف موضوع به بحث و بررسی گذاشته شده است.

به موازات آن با انجام مذاکرات متعدد، ترکیب سهامداران داخلی با مشارکت نهادهای مختلف پولی و مالی دولتی و خصوصی تهیه و به تایید هیات موسس رسید. در ادامه و به منظور صدور "موافقت اصولی تاسیس بورس بین‌الملل" بسته مزبور در اختیار سازمان بورس و اوراق بهادار به عنوان دبیرخانه شورای عالی بورس و اوراق بهادار قرار گرفته است.

در این راستا موافقت سازمان بورس و اوراق بهادار طی نامه مورخ ۱۳ مرداد ماه به دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی اعلام شد تا بر اساس آن روند مذاکرات با سرمایه‌گذاران خارجی برای نهایی سازی ترکیب سهامداران داخلی و خارجی این بورس آغاز شود.

جناب آقای بانک بعضا انتقاداتی به عملکرد مناطق آزاد وارد و انتظاراتی مطرح می‌شود و افرادی ادعا می‌کنند مناطق آزاد به اهداف اولیه‌ای که برایشان تعیین شده بوده نرسیده اند؛ نظر شما در این خصوص چیست؟

- ببینید برای بررسی کارشناسی باید همه جوانب یک موضوع مورد بررسی قرار بگیرد اینکه ما صرفا از روی بند اول قانون اهداف را جدا کنیم و بدون در نظر گرفتن جمیع شرایط بگوییم که آن‌ها محقق نشده اند که تنها حذف صورت مساله است اگر به دنبال نقد کارشناسانه منصفانه و دقیق هستیم باید بگوییم بررسی کنیم که چرا همه اهداف محقق نشده اند، و اما پاسخ:

سازمان‌های مناطق آزاد، سهمی از بودجه‌های کشور نداشته و ندارند و تنها با تکیه بر امتیازات قانونی خود نسبت به درآمدزایی و ایجاد زیرساخت‌های توسعه در محدوده مناطق اقدام می‌کند. آنچه امروز در مناطق می‌بینید حاصل توسعه درون زاست، اما در دنیا کاملا متفاوت بوده، یعنی پیشرفته‌ترین بنادرشان تبدیل به مناطق آزاد شده اند، اما شرایط خاص کشور ما به خصوص در سال‌های پس از جنگ و دوره سازندگی ایجاب می‌کرد که به فکر توسعه پیرامونی باشیم و در مرکز کشور متمرکز نمائیم، لذا با جانمایی مناطق آزاد و تهیه و تدوین قانونی بسیار مترقی تلاش شد که همزمان تلاش برای توسعه، محرومیت زدایی و پایه ریزی تجارت آزاد اقدام شود.

امروز در مورد همین جانمایی هم نظرات مختلفی وجود دارد، اما یک مثال بارز در زمینه جانمایی مناطق وجود دارد؛ شما از اهمیت چابهار حتما مطلعید، اهمیت استراتژیک آن در عرصه بین الملل امروز زبانزد است، از اهمیت سواحل مکران و توجه مقام معظم رهبری به این خطه مطلعید، این نمونه نشان از آن دارد که جانمایی اولیه آن نقاط برای انتخاب منطقه آزاد شدن با وجود اینکه چابهار تنها بندر اقیانوسی ماست درست بوده، همینطور سایر مناطق، همجواریشان با کشورهای همسایه و قرار گرفتن در نقاط مهم مرزی، اما اینکه چرا آنچنان که باید سرعت توسعه در این مناطق بالا نبوده بیشتر به دلیل عدم اجرای کامل قوانین و مقررات خاص این مناطق است و اینکه بدون سرمایه اولیه مجبور به خودسازی شده اند که زمان برده است.

*** اگر بخواهید در یک نگاه به مهمترین پروژه‌های مناطق آزاد در دولت تدبیر و امید اشاره کنید.***

- خوب است بدانید طی سال‌های ۹۲ تا ۹۸ از محل منابع داخلی سازمان‌های مناطق آزاد بیش از ۶ هزار و ۲۲۰ میلیارد تومان در پروژه‌های عمرانی و زیرساختی هزینه شده که از آن بین می‌توان به ۷۱۲ میلیارد تومان و ۳۱ میلیون دلار در حوزه زیرساخت‌های فرودگاهی (ساخت فرودگاه‌های ماکو و هندورابی، توسعه و بهسازی فرودگاه‌های کیش، قشم، چابهار و آبادان)، ۳۹۲ میلیارد تومان در حوزه راه (محور جلفا به مرند، آزاد راه مرند بازرگان در منطقه آزاد ماکو، بزرگراه مرکزی خلیج فارس قشم، مسیر ارتباطی از پیکره دوم به یکم چابهار و ...)، ۲۴۴ میلیارد تومان در حوزه آب و فاضلاب (احداث مخزن آب ۲۰ هزار متر مکعبی قشم، احداث شبکه جمع آوری فاضلاب و شبکه آبرسانی بخشی از منطقه خرمشهر، احداث خط ۲ انتقال آب شرب قشم و ...)، ۲۲۷ میلیارد تومان در حوزه

بندر (احداث بندر کاسپین، احداث اسکله ۳۵ هزار تنی بندر تجاری کیش، توسعه اسکله بهمن و لایروبی حوضچه بندر بهمن قشم)، ۱۸۷ میلیارد تومان در حوزه درمان (احداث بیمارستان‌های ۳ خرداد خرمشهر، پیامبر اعظم قشم، طالقانی آبادان، بهسازی و تکمیل و توسعه تجهیزات مراکز درمانی و بیمارستان کیش و...)، ۶۰ میلیارد تومان در حوزه آماده سازی اراضی صنعتی و مسکونی (توسعه شهرک صنایع سبک ماکو، آماده سازی سایت صنعتی ۲۶۰ هکتاری ارس، آماده سازی اراضی کد ۱۰ و برقرسانی کد ۳ و آماده سازی فاز یک صنعتی و مسکونی چابهار و...) اشاره کرد.

همچنین تاکنون ۹۶۰ میلیارد تومان در حوزه توسعه فضاهای فرهنگی، مساجد، مرمت و حفظ میراث فرهنگی و زیرساخت‌های گردشگری، ۹۶۰ میلیارد تومان در حوزه توسعه و عمران روستایی، ۹۳۰ میلیارد تومان در حوزه خدمات عمومی و توسعه عمران شهری، ۵۱۲ میلیارد تومان جهت توسعه توسعه فضاهای فرهنگی آموزشی، ۲۴۵ میلیارد تومان در حوزه انرژی و توسعه شبکه برق و ۷۷ میلیارد تومان به منظور احداث و توسعه زیرساخت‌های مخابراتی در مناطق آزاد کشور هزینه شده است.

**** گفتگو از: ساجده رحیمی**

